

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»

ПАЛЯНИЧКО Діана Геннадіївна

343.985:343.542.1-053.2477

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
ІЗ ДИТЯЧОЮ ПОРНОГРАФІЄЮ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України
ТІЩЕНКО Валерій Володимирович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
КОГУТИЧ Іван Іванович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ХІЛЬЧЕНКО Сергій Вікторович,
Національна академія внутрішніх справ України,
доцент кафедри криміналістичних експертиз

Захист відбудеться «___» _____ 2013р. о «___» год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 у Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23 (зал засідань).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чанишева Г.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасну демократичну Україну характеризують докорінні зміни в економічній, соціальній, політичній, культурній та інших сферах суспільного життя. Свобода вираження особистих поглядів становить одну з важливих підвалин демократичного суспільства, одну з головних умов його прогресу і розвитку кожної людини. Проте форми вираження та зміст таких поглядів, їх втілення у життєдіяльності як суспільства в цілому, так і окремого його індивіда, не можуть сприйматись державою байдуже, якщо вони порушують честь, гідність людини, посягають на основні принципи суспільної моралі.

Одним із напрямків вираження суспільної моралі є сфера статевих стосунків, яка захищається законом від брутального впливу на свідомість особи, спотвореного та збоченого сприйняття сексуальних відносин між людьми. Особливо суспільно небезпечними проявами таких відносин є втягнення до злочинних діянь у цій сфері неповнолітніх та малолітніх, які стають не тільки знаряддям злочину, а й об'єктом розбещення, наруги, насильства та сексуальної експлуатації з боку злочинців.

Одним із таких злочинних проявів є ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, що містять дитячу порнографію, з метою їх збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру з розбещенням, згвалтуванням неповнолітніх та малолітніх, застосуванням до них різного роду насильства тощо.

Аналіз наукової криміналістичної літератури показав, що в Україні проблема розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, не була об'єктом досліджень. Лише деякі питання й аспекти цієї проблеми висвітлювались в окремих публікаціях. Монографічне дослідження криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинної діяльності у сфері поширення порнографічних предметів було здійснено тільки С.В. Хільченком у 2004 році.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є праці відомих учених: Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, І.О. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Є.П. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, І.І. Когутича, О.Н. Колесніченка, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, І.І. Котюка, В.С. Кузьмічова, В.В. Лисенка, В.К. Лисиченка, І.М. Лузгіна, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, В.О. Образцова, М.А. Погорецького, В.М. Стратонова, В.В. Тіщенко, П.В. Цимбала, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та інших.

Безпосередньо проблематика розслідування злочинів, пов'язаних із порнографією, досліджувалась у роботах: С.В. Хільченка, А.В. Старушкевича, І.Г. Сугакова, О.Є. Хабарова, С.О. Кондраніна, С.Ф. Денисова, Р.С. Джинджолія.

Проблеми, що постають у практиці боротьби зі злочинністю під час розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, вже тривалий

час перебувають у центрі уваги як науковців, так і практичних працівників. Зазначені проблеми зумовлені, зокрема, відсутністю науково обґрунтованої методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики «Криміналістичні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах» на 2006-2010 роки як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), а також плану науково-дослідної роботи кафедри криміналістики «Сучасні наукові засоби і методи розслідування злочинів: проблеми теорії та практики» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, що включає криміналістичний аналіз зазначених злочинів, а також криміналістичні рекомендації, що сприяють оптимізації їх розслідування.

Відповідно до поставленої мети у роботі підлягають вирішенню такі завдання:

з'ясувати сутність понять порнографії, дитячої порнографії, порнографічних предметів, продукції еротичного характеру;

здійснити криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією;

розробити криміналістичну характеристику злочинів даної категорії;

визначити коло обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією;

розглянути особливості початкового та подальшого етапів розслідування досліджуваних злочинів;

розглянути тактику проведення найбільш типових слідчих дій.

Об'єктом дослідження є злочинна діяльність, пов'язана з дитячою порнографією, а також діяльність правоохоронних органів з її розслідування.

Предметом дослідження є методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є система підходів і методів філософського та наукового пізнання об'єктивної дійсності. Беручи до уваги комплексний та історичний характер предмету дослідження, філософською основою методологічної парадигми дослідження виступає діалектика як загальнофілософський метод пізнання. Також було застосовано такі загальнонаукові методи як спостереження, опису – для визначення змісту та різновидів проблемних слідчих ситуацій (підрозділ 2.2). Конкретизацією діалектичного методу у загальнонауковій площині є використані у роботі:

порівняльний метод, що дозволив проаналізувати різні погляди науковців на досліджуваний предмет (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.4); системно-структурний метод, що надав можливість визначити належність досліджуваного предмету до системи криміналістики та визначити його власну структуру (підрозділи 1.2, 1.3); функціональний метод, який застосовувався для визначення ролі методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, в оптимізації слідчої та експертної діяльності (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Разом з ними використовувались методи класифікації та типології – для узагальнення матеріалів кримінальних справ з метою виявлення типових проблемних слідчих ситуацій, притаманних злочинній діяльності, пов'язаній із дитячою порнографією (підрозділи 1.2, 2.2). У роботі також використовувалися конкретно-соціологічні методи: аналіз кількісних показників, анкетування, узагальнення, групування для обґрунтування висновків та отриманих статистичних даних за результатами узагальнення матеріалів кримінальних справ тощо (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 3.3).

Емпіричною базою дослідження є узагальнені дані за результатами проведеного анкетування ста слідчих та оперативних працівників ОВС України, які проводили розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією; результати узагальнення ста кримінальних справ, розглянутих судами Київської, Вінницької, Донецької, Одеської, Львівської, Миколаївської областей України за ч. 3, 4 ст. 152, ч. 2, 3 ст. 153, ст. ст. 155, 156 та ч. 4 і 5 ст. 301 КК України; результати аналізу статистичних, інформаційно-довідкових документів, що відображають організаційні та практичні заходи правоохоронних органів щодо попередження, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим спеціальним і комплексним дослідженням, присвяченим аналізу та вирішенню проблемних питань, які зумовлюють особливості методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

У роботі сформульовано нові наукові положення й висновки, а саме:
вперше:

розроблено криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, на підставі ознак, що характеризують суб'єктів злочину, потерпілих, предмет злочину, обстановку, елементи діяльності з підготовки, вчинення та приховування злочинів та їх наслідків. Дана класифікація сприятиме розробці, систематизації та розвитку методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, а також її деталізації та з'ясуванню особливостей криміналістичної характеристики даної категорії злочинів;

здійснено типізацію злочинної діяльності, пов'язаної із дитячою порнографією, яка включає наступні групи злочинів: базові, допоміжні, споріднені, побічні та нетипові злочини. Виділено окремий тип злочинів – проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей, до якого відносяться злочини, передбачені ч. 3, 4 ст. 152, ч. 2, 3 ст. 153, ст. ст. 155, 156 та ч. 4 і 5 ст. 301 Кримінального кодексу України, що поєднані спільними ознаками за об'єктами, предметами, цілями, а також способами їх скоєння;

розкрито структуру і зміст криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, в якій визначено відповідні залежності між найбільш важливими її елементами, що повинні бути враховані при висуненні версій та дослідженні слідчої картини зазначених злочинів;

визначено коло обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, зокрема: їх механізм і обстановка, суб'єкт злочинів, об'єкт злочинних дій та їх наслідки. Встановлення даних обставин зумовлює кінцеві завдання розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, спрямованість слідчих версій, постановку проміжних завдань на різних етапах розслідування та у різних слідчих ситуаціях;

з'ясовано специфіку організації процесу розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, на його початкових та подальших етапах, що включає розробку системи типових слідчих ситуацій, загальних і спеціальних тактичних завдань, способів їх вирішення, а також визначення слідчих версій і засобів їх перевірки при розслідуванні злочинів даної категорії;

досліджено тактичні особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, зокрема, слідчого огляду, обшуку, допиту учасників кримінального провадження, а також типовий комплекс судових експертиз при розслідуванні зазначених злочинів;

удосконалено:

класифікацію проблемних слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, на основі комбінації чотирьох основних інформаційно та методично значущих обставин: 1) подія (механізм і обстановка) злочину; 2) особа злочинця; 3) особа потерпілого; 4) предмет злочину;

наукові рекомендації з тактики проведення огляду та обшуку з урахуванням особливостей об'єктів пошуку та механізмів створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії;

тактичні прийоми допиту неповнолітнього потерпілого у розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, з урахуванням інформації інтимного характеру та психічних і вікових особливостей допитуваного, а також завдань, що мають бути вирішені в ході проведення цієї слідчої дії та тактичних прийомів, які варто використовувати при її проведенні;

наукові рекомендації з тактики проведення допиту підозрюваних залежно від їх ролі при вчиненні кожного з епізодів злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, особистих рис та їх психологічного ставлення до задуманих та здійснених дій;

набули подальшого розвитку:

наукові підходи щодо розмежування понять порнографії, дитячої порнографії та еротики;

положення щодо призначення і проведення експертиз, спрямованих на дослідження предметів порнографічного характеру;

положення щодо визначення предмету слідчих версій та можливостей їх використання у ході вирішення проблемних слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає у тому, що висвітлені в даній роботі положення та рекомендації можуть бути використані у:

- науково-дослідницькій діяльності – як підгрунття подальшої розробки методик розслідування окремих категорій злочинів;

- правозастосовчій сфері – у діяльності судових та правоохоронних органів під час розслідування злочинів досліджуваної категорії щодо вдосконалення методів та засобів з організації розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією;

- навчальному процесі – при викладанні курсів: криміналістики, кримінології, кримінального права, віктимології, юридичної психології, судової експертології та підготовці і написанні підручників, навчальних посібників, курсів лекцій та практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки і рекомендації доповідалися на наукових, науково-практичних конференціях та семінарах: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 21-22 травня 2010 р.); «Перші всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П. Колмакова» (м. Одеса, 16-17 квітня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції Академії управління МВС «Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми» (м. Київ, 30 квітня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції в рамках проекту «Российско-украинские криминалистические чтения на Слобожанщине» «Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине» (г. Белгород, 25-26 марта 2011 г.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України», присвяченої 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 20-21 квітня 2012 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дослідження відображені у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОНмолодьспорту України, та 4 тезах повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структуру та обсяг дисертації зумовлено метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, з яких 185 сторінок – основний текст, список використаних джерел – 16 сторінок (200 найменувань), додатки – 9 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються мета і завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, апробація результатів дослідження, структура і обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістичний аналіз злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією» складається з трьох підрозділів, у яких аналізується понятійний апарат дисертаційного дослідження, здійснюється криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, а також дається криміналістична характеристика злочинів досліджуваної категорії.

У **підрозділі 1.1. «Загальне поняття порнографії, її види та критерії визначення»** аналізуються різні точки зору науковців, публіцистів та ін. щодо поняття порнографії. Автор доходить висновку про те, що значна кількість визначень є досить нечіткими та неоднозначними, містять оціночні поняття та у більшості випадків відрізняються між собою головним чином зверненням уваги на ступінь суспільної небезпеки цього явища.

У Законі України «Про захист суспільної моралі» № 1296-IV від 20 листопада 2003 року містяться визначення понять порнографії, дитячої порнографії, продукції порнографічного та еротичного характеру тощо, які також є недосконалими, але порівняно з дефініціями, що існують у літературі, всебічно охоплюють та описують практично всі основні елементи кожного поняття, в тому числі і суспільну небезпеку, що дає змогу більш повно відобразити їх сутність та призначення.

Автором проаналізовані критерії порнографічних та еротичних предметів, розроблені Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі.

У підрозділі обґрунтовано необхідність виділення окремих форм і способів вираження матеріалів дитячої порнографії та визначено найпоширеніші їх види: порновідео, порнозображення, порнолітература, порноаудіо, порновироби, он-лайн порно, порнографічні комп'ютерні програми тощо.

В Україні заборонений обіг всіх форм та видів продукції порнографічного характеру, в тому числі й предметів дитячої порнографії, у створенні яких беруть участь не лише дорослі, а й діти. Внаслідок проведеного дослідження автором виділено такі категорії порнографії: легке порно, звичайне порно, жорстке порно та нелегальне порно. Остання категорія включає сексуальні дії з трусами, тваринами, а також дитячу порнографію.

Дитяча порнографія, у свою чергу, крім дій сексуального характеру, може включати і сексуальне насильство над дітьми, катування, побої тощо. Зазначені дії класифікуються залежно від характеру змісту продукції дитячої порнографії. Встановлення видової класифікації дитячої порнографії під час розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, має значення для визначення їх предмету, обставин та напрямку розслідування, а також визначення точної кваліфікації злочинів.

У підрозділі 1.2. *«Типізація та криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією»* здійснено типізацію та криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. Автором встановлено, що дані про ввезення в Україну предметів дитячої порнографії з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні неповнолітніх чи малолітніх, можуть свідчити про здійснення не одного виду злочину, а тягти за собою й інші злочини, такі як: розбещення неповнолітніх, звалтування, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом тощо. На підставі цього було виділено відповідний тип злочинів, а саме – злочини проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей.

У підрозділі розкрито та обґрунтовано необхідність здійснення класифікації злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, за групами злочинів (базові, допоміжні, споріднені, побічні та нетипові злочини), що має важливе значення для отримання кримінально-правової оцінки кожного епізоду злочинної діяльності, а також для спрямування слідчого на коло обставин, які підлягають доказуванню.

Автором виділено підстави класифікації злочинної діяльності проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей, а саме: 1) особа злочинця; 2) особа потерпілого; 3) предмет злочину; 4) обстановка; 5) елементи діяльності по підготовці, вчиненню та приховуванню злочинів; 6) наслідки злочину.

У підрозділі 1.3. *«Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією»* на основі аналізу літератури (В.П. Бахін, І.О. Возгрін, В.Ф. Єрмолович, В.А. Журавель, І.І. Когутич, О.Н. Колісниченко, В.В. Тіщенко, М.П. Яблоков та ін.) розкрито поняття та структуру криміналістичної характеристики злочинів, що дало змогу виділити наступні елементи криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією: 1) дані про особу злочинця; 2) дані про особу потерпілого; 3) дані про предмет злочину; 4) дані, що характеризують обстановку, у якій протікає процес злочинної діяльності; 5) дані про механізм злочинної діяльності; 6) дані про наслідки вчинення злочину.

У результаті аналізу злочинів проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей, а також злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, пропонується виділяти такі категорії злочинців: автори (створювачі) предметів дитячої порнографії; їх виготовлювачі та поширювачі. Як свідчить практика, створенням предметів дитячої порнографії займаються особи, вік яких коливається від 14 до 65 років, а їх виготовленням та поширенням – особи у віці від 20 до 45 років. В основному ці особи не одружені, дітей не мають, постійного місця роботи також, за виключенням 30% осіб, які працюють в Інтернет клубах, комп'ютерних центрах тощо, переважно мають середню або вищу освіту, як правило, технічну. Це особи, для яких отримання прибутку не завжди є обов'язковим, дана категорія злочинців здійснюється як з

метою збуту та розповсюдження, так і з хуліганських мотивів, а інколи з метою задоволення збочених потреб злочинця. 70% злочинців даної категорії злочинів були засуджені, переважна їх більшість за злочини, пов'язані з сексуальною експлуатацією дітей. 90% злочинів даної категорії вчинюються близькими чи хорошими знайомими жертви.

Встановлено, що жертвами злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, є діти різних віку та статі, адже вони – головні діючі особи сюжетів продукції дитячої порнографії. Для створення продукції дитячої порнографії переважно залучають дітей із малозабезпечених, неблагополучних сімей. Серед постраждалих близько 60% дітей, які раніше стикалися з насильством у сім'ї, не знаходили розуміння з боку батьків, хоча вони і виховувалися, на перший погляд, у благополучних та заможних родинах.

Розглянуто предмет злочину, а саме предмети дитячої порнографії: порнографічні тексти – 2,80%, фотовироби – 33,20%, зображення – 8,50%, вироби, знаряддя, сувеніри та побутові предмети – 0,80%, кіно- та відеопродукція – 35,80%, звукозаписи – 0,60% та не фіксована on-line порнографія 18,30%.

У підрозділі характеризується обстановка вчинення злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, залежно від стадії та змісту злочинної діяльності. Встановлено, що при підготовці злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, дії осіб спрямовані на збирання та оцінювання відомостей, на підставі яких злочинці прогнозують можливість вчинення злочину в умовах, які склалися, тощо.

При безпосередньому здійсненні злочину даної категорії, а саме під час створення продукції дитячої порнографії, проведення порнографічних зйомок здійснюється у наступних місцях: житлових приміщеннях, підвалах, горищах, приміщеннях в установах, організаціях, парках, скверах, лісових масивах тощо.

Створення предметів дитячої порнографії здійснюється за допомогою фіксації сексуальних дій із неповнолітньою особою різноманітними способами, найпоширенішими серед яких є фото-, відеозйомка, а також шляхом прямої трансляції через веб-камеру в режимі реального часу через Інтернет. Після створення оригіналу порнографічного предмету злочинець виготовляє його копії та піддає монтажу порнографічний матеріал, який згодом потрапляє на склад, де зберігається, а далі реалізується оптом або в роздріб через торговельні точки. Автором встановлено різноманітні способи поширення продукції дитячої порнографії, а саме: її збут через місця продажу, переміщення через кордон із подальшою реалізацією, а також поширення дитячої порнографії через Інтернет.

Механізм злочинної діяльності являє собою сукупність дій суб'єкта з підготовки, здійснення та приховування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, в їх територіально-часовій послідовності та зв'язку з об'єктом посягання, мотивами та цілями, обстановкою та наслідками таких дій.

Типову модель злочинної діяльності, пов'язаної із дитячою порнографією, можна подати у наступному вигляді:

- 1) визначення завдань, пов'язаних із підготовкою, здійсненням та приховуванням злочину досліджуваної категорії;
- 2) виготовлення предметів дитячої порнографії поділяється на два етапи:

а) створення, що починається з моменту заманювання малолітньої чи неповнолітньої особи до заздальгід підготовленого місця проведення фотозйомки, трансляції в режимі реального часу дій сексуального характеру, застосованих до дитини та ін. Прийняття участі у створенні продукції дитячої порнографії може бути як добровільним, так і здійсненим під впливом психологічного та фізичного примусу, останнє включає різного роду фізичне насильство, що може спричинити тілесні ушкодження будь-якої тяжкості; б) виготовлення продукції дитячої порнографії здійснюється шляхом монтажу її оригіналу, його розмноження, упакування тощо;

3) поширення продукції дитячої порнографії, тобто доведення цієї продукції до споживача, провадиться різноманітними способами: шляхом її фактичного переміщення через державний або митний кордон України, а також відправлення з одного місця в інше в межах України; перевезення предметів дитячої порнографії здійснюється з використанням для цього будь-якого виду транспорту, а переміщенням є пересилання їх поштою, передача у певне місце через знайомих тощо; збут виготовленої продукції дитячої порнографії відбувається шляхом платного чи безоплатного її відчуження; зберігання цієї продукції здійснюється за допомогою її розміщення у спеціально відведених місцях чи на об'єктах з метою її подальшого розповсюдження або збуту;

4) маскування злочину здійснюється шляхом надання окремим епізодам злочинної діяльності вигляду законних. З метою конспірації предметів дитячої порнографії зображення на їх упакуванні часто не відповідає змістові, замість реального змісту порнографічної продукції зображується або дозволена еротична продукція, або ж інші сюжети, далекі від реального змісту порнографічного товару;

5) доходи від реалізованої продукції дитячої порнографії після їх легалізації частково привласнюють, а іншу частину вкладають у легальний бізнес і в подальше фінансування злочинної діяльності.

У підрозділі проаналізовано наслідки злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, до яких належать сліди та предмети, що можуть викривати злочинців, а також доводять: 1) факт створення предметів дитячої порнографії; 2) факт виготовлення предметів дитячої порнографії; 3) факт поширення предметів дитячої порнографії.

Автором також обґрунтовано, що до наслідків злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, варто віднести психологічні та фізичні травми дітей, що можуть бути глибокими та тривалими.

Розділ 2 «Основи розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією» складається з трьох підрозділів, у яких визначаються та аналізуються особливості кола обставин, що підлягають доказуванню, та які обумовлюють специфіку організації процесу розслідування злочинів даного типу на його початковому та подальшому етапах

У підрозділі 2.1. «Обставини, що підлягають доказуванню» доводиться, що розкрити злочини, пов'язані з дитячою порнографією, можливо лише в результаті правильного та повного встановлення обставин, що підлягають

доказуванню. Автором розглянуто та встановлено наступну сукупність таких обставин:

1) подія як процес діяльності, наповнений певним змістом та здійснений у певних умовах;

2) об'єкт злочинних дій, зокрема, продукція та предмети з порнографічними зображеннями неповнолітніх. Необхідним є встановлення факту, чи є знайдені об'єкти порнографічними, і чи зображені на них завідомо неповнолітні та малолітні;

3) суб'єкт злочину та його психологічне ставлення до задуманих та здійснених дій, його біологічно-психологічні якості; соціальні зв'язки тощо. Слід також установити відомості щодо всіх осіб, які входять до складу організованої групи, та їх роль у даній злочинній діяльності;

4) наслідки, що настали в результаті злочинних дій, зокрема: ступінь здійснення задуманого злочину; психологічні, емоційні травми, фізичні ушкодження, їх характер, тяжкість та розмір шкоди, завданої потерпілій дитині; предмети, що доводять факт створення, виготовлення та поширення продукції дитячої порнографії; порядок розподілу злочинних доходів, наявність причинного зв'язку між діями злочинця і настанням шкідливих наслідків тощо.

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації, тактичні завдання, версії, засоби їх перевірки та вирішення на початковому етапі розслідування» автором розроблено типізацію слідчих ситуацій у справах про злочини, пов'язані з дитячою порнографією, на підставі трьох типів зв'язків і відносин між виділеними елементами, в основу якої покладено найбільш інформаційний на момент реєстрації кримінального провадження елемент – подію злочину. Це дозволить виділити й охарактеризувати ситуації за схемою відносин: «подія – особа злочинця», «подія – особа потерпілого», «подія – предмет злочину». Автором встановлено необхідність виділення типових слідчих ситуацій найбільш загального характеру на підставі взаємозв'язку вищеназваних елементів, а потім аналізу більш детальної їх класифікації за видами, способами, місцем вчинення даної категорії злочинів.

Розглянуто можливості використання діяльності слідчого з висунення версій у ході вирішення проблемних слідчих ситуацій. Так, якщо вихідна інформація містить ознаки злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, висуваються наступні типові загальні версії:

мав місце злочин, пов'язаний із дитячою порнографією;

подія, що досліджується, містить ознаки злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, а також має ознаки інших злочинів;

подія, що досліджується, не містить ознак злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, проте має ознаки інших злочинів;

подія не містить складу жодного злочину.

Досліджено, що подальша розробка окремих типових версій і програм розслідування ґрунтується на вирішенні тактичних завдань, які випливають із типових слідчих ситуацій. При виявленні та розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, слідчий має спрямовувати зусилля на вирішення низки

основних завдань: 1) виявлення документальних і речових джерел доказової інформації, їх вилучення та приєднання до кримінального провадження; 2) вирішення питання про необхідність і доцільність застосування спеціальних знань, призначення відповідних експертиз; 3) встановлення осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією; 4) встановлення свідків та неповнолітніх осіб, які брали участь у створенні, виготовленні та поширенні продукції дитячої порнографії.

У підрозділі визначено та охарактеризовано загальні засоби вирішення поставлених тактичних завдань, що включають як розумові операції слідчого (розробка версій, планування, аналіз інформації тощо), так і практичну частину слідства: підготовка та проведення негласних та гласних слідчих дій, найбільш типовими з яких є контрольована та оперативна закупка, візуальне спостереження, огляди, обшуки, допити, проведення експертиз та ін.

У *підрозділі 2.3. «Планування та організація подальшого етапу розслідування»* зазначається, що саме на подальший етап, який займає центральне місце в розслідуванні злочинів, припадає значна частина слідчої роботи із збирання, оцінки і використання доказів для повного, всебічного та об'єктивного їх розслідування (Р.С. Белкін, Л.Я. Драпкін, С.Ю. Косарев, В.Г. Танасевич та ін).

Доведено, що характерними рисами подальшого етапу розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, є: 1) постійний аналіз і синтез інформації, що надходить від учасників злочину; перевірка доказів і контрдоказів; 2) необхідність підвищення кількості та якості інформації, що надходить за результатами проведення слідчих гласних і негласних дій у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, її фільтрація, відкидання зайвої, непідтвердженої доказами, та доповнення необхідною і доказовою; 3) залучення у слідчо-криміналістичну діяльність нових учасників – свідків поширення предметів порнографічного характеру, їх створення, зберігання; фахівців із мистецтвознавства, кіно; експертів – біологів, техніків, психологів тощо; 4) виявлення і розслідування нових епізодів злочинної діяльності, з яких встановлено нових потерпілих від злочину, визначення замовників дитячої порнографії як в Україні, так і за рубежом, виявлення інших споріднених злочинів; 5) розробка розгорнутого плану розслідування злочину, що передбачає перевірку усіх версій, вирішення поставлених завдань; 6) прийняття тактичних рішень у зв'язку з виникненням різних конфліктних ситуацій, що мають місце у ході підготовки і проведення слідчих дій; 7) прийняття процесуальних рішень, що вимагають розгорнутих обґрунтувань (письмове повідомлення про підозру, обрання запобіжного заходу, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, розгляд клопотань захисту тощо); 8) проведення слідчих дій, що вимагають значних організаційних зусиль (зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; контроль за вчиненням злочину; допити підозрюваних осіб; одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб; слідчий експеримент, призначення експертиз тощо);

9) прийняття низки остаточних рішень із кримінального провадження стосовно злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, в цілому та її окремих епізодів, учасників злочинів, виявлених речових доказів тощо.

Розділ 3 «Тактичні особливості проведення окремих слідчих дій» складається з чотирьох підрозділів, у яких розглянуто особливості проведення типових слідчих дій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, таких як: огляд, обшук, допит, призначення та проведення судових експертиз.

У підрозділі 3.1. «Тактика проведення огляду» зазначено, що проведення слідчого огляду у злочинах, пов'язаних із дитячою порнографією, має як загальні риси тактики його проведення, так і специфічні, зумовлені способом злочинних дій, об'єктом посягання та обстановкою, в якій вчинюються ці злочини. Об'єктом огляду при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, є місця створення, виготовлення, зберігання та поширення предметів дитячої порнографії, а також продукція порнографічного характеру.

Обґрунтовано, що проведення огляду місць створення продукції дитячої порнографії має важливе значення, оскільки у даних місцях безпосередньо здійснюється сексуальне насилля над дітьми як із примусовим утриманням жертви, так і добровільно. Ці дії здійснюються на орендованих квартирах, у спеціально відведених для зйомок приміщеннях, на складах, у школах тощо. Важливим при проведенні огляду є виявлення аудіо- та відеотехніки, а також накопичувачів інформації, на які могли записати порнографічні зображення потерпілої особи з метою надсилання можливим «клієнтам», зокрема, через Інтернет.

З метою пошуку слідів злочину повинні оглядатися: кімнати чи приміщення, де утримувалася потерпіла дитина, провадилися зйомки порнографічних матеріалів; відеокамери, фотоапарати та інші технічні засоби, які могли використовуватися для фіксації дій порнографічного характеру, що здійснювались відносно потерпілого та можуть свідчити про спосіб вчинення злочину; пишучі прилади, копіювальна техніка, комп'ютерне обладнання та ін., за допомогою яких було виготовлено продукцію дитячої порнографії, а також інші предмети, документи, що свідчать про факт поширення продукції дитячої порнографії або виконання інших поточних злочинних дій, які супроводжують основні дії. Усе це має бути оглянуто слідчим і зафіксовано в протоколі. Комп'ютери, відеотехніку та інше технічне обладнання слід оглядати з обов'язковою участю спеціалістів-техніків, щоб не пошкодити або не знищити носії інформації.

У підрозділі 3.2. «Тактика проведення обшуку» розглянуто тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, які полягають у необхідності знання слідчим загальної технології створення та виготовлення продукції дитячої порнографії, щоб у кожному окремому випадку шукати конкретні предмети, а також добре уявляти, які з них можуть бути речовими доказами у конкретній справі.

До участі у проведенні обшуку у злочинах, пов'язаних із дитячою порнографією, рекомендується залучати спеціалістів, зокрема осіб, які мають

навики у проведенні експертиз порнографічних предметів, або ж фахівців окремих галузей, програмістів, інженерів із технічної експлуатації та ремонту ЕОМ, особливо у разі, якщо розповсюдження порнографічних предметів здійснювалося з використанням сучасної комп'ютерної техніки.

У *підрозділі 3.3. «Тактика проведення допиту»* розглянуто проблеми забезпечення слідчих відповідними тактичними прийомами отримання повних, достовірних показань, виявлення та подолання брехні та помилок допитуваних осіб при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. Однією з головних цілей допиту є встановлення механізму злочинної діяльності, оскільки злочини даної категорії вчинюються, як правило, у групі з розподілом ролей та послідовним виконанням дій з підготовки, здійснення та маскувannya злочинних дій.

Автором визначені тактичні особливості допиту підозрюваних, свідків, потерпілих при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, зокрема: обставини, які підлягають встановленню, частіше стосуються інтимних сторін життя потерпілих дітей та підозрюваного; свідки, а також потерпілі та підозрювані нерідко бувають пов'язані між собою родинними або дружніми узами, що зумовлює необхідність ретельної підготовки до їх допиту, критичної оцінки свідчень, всебічної їх перевірки тощо.

У ході дослідження встановлено, що неповнолітні потерпілі від злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, найчастіше володіють найбільш повними даними про подію злочину в цілому, про злочинця, його поведінку чи інші окремі обставини злочину, тому їх свідчення є одними з найважливіших джерел інформації. Тактика проведення допиту цієї категорії осіб обумовлюється віковими особливостями їх психіки, що впливають на характер сприйняття, запам'ятовування та відтворення допитуваними обставин кримінального провадження.

У *підрозділі 3.4. «Призначення та проведення судових експертиз»* обгрунтовано необхідність у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, вирішення питання про належність предметів злочину до порнографічних, а також чи містять вони ознаки дитячої порнографії.

До спеціальних знань, які можуть бути застосовані для розмежування продукції еротичного чи порнографічного характеру, в першу чергу відносяться знання спеціалістів, експертів у галузі мистецтвознавства – образотворчого мистецтва, фотографії, кіно, театру, літератури та ін., що дає змогу співробітникам правоохоронних органів уникати помилок і приймати більш обгрунтовані рішення.

Автором встановлено, що до проведення досліджень при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, можуть залучатися також інші спеціалісти: у галузі комп'ютерно-технічних досліджень із метою дослідження комп'ютерних програм порнографічного характеру; судових експертів за спеціальністю «14.1. Психологічні дослідження» з метою встановлення психологічних аспектів ознак продукції дитячої порнографії; судових медиків,

які спеціалізуються в галузі судової сексології для дослідження девіантної сексуальної поведінки.

Автор підтримує точку зору про доцільність виділення самостійної галузі криміналістичної техніки та судової експертизи – судової порнографології, що вивчає матеріальні предмети, які несуть сексуальну інформацію. Порнографологія має власні засоби та методи судово-експертного дослідження предметів порнографічного характеру з метою встановлення фактів, обставин їх виготовлення й поширення, вирішення класифікаційних, ідентифікаційних та діагностичних завдань, у неї є свої об'єкти, завдання, які визначаються судово-слідчою практикою.

Розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, неможливе без проведення судово-психіатричної експертизи у разі наявності сумнівів психічного здоров'я неповнолітніх потерпілих чи підозрюваних; судово-медичної експертизи, що проводиться з метою встановлення факту статевих зносин з потерпілими дітьми, його давності, характеру, локалізації, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, давності і механізму їх утворення тощо; судово-психологічної експертизи, яка вирішує питання щодо адекватності сприйняття дійсності з боку неповнолітніх та малолітніх потерпілих, їхньої спроможності давати об'єктивні показання, рівня інтелектуального розвитку тощо.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження:

1. Злочини, пов'язані з дитячою порнографією, посягають на суспільні відносини у сфері статевого розвитку дітей та направлені на порушення основних принципів моральності суспільства, що дає змогу виділити окремий тип злочинів – проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей, який, у свою чергу, є підґрунтям для формування нової міжвидової методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. Зазначені злочини містять комплексний предмет злочинного посягання: однією складовою якого є статеве недоторканість неповнолітніх та малолітніх осіб, а іншою – безпосередньо предмети та продукція дитячої порнографії.

2. У злочинній діяльності проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей містяться або пересікаються з нею наступні групи злочинів: базові, допоміжні, споріднені, побічні та нетипові злочини. Дана класифікація дозволяє виявити їх місце та значення у структурі досліджуваної злочинної діяльності, отримати кримінально-правову оцінку кожного епізоду даної діяльності, а також сприяє обранню правильного спрямування розслідування, його всебічності, повноти та об'єктивності.

3. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, має свій специфічний зміст, що визначається особливостями даних стосовно суб'єктів злочину, способів та засобів вчинення злочину, метою,

комплексним об'єктом злочинної діяльності, обстановкою вчинення злочину, його механізмом та наслідками.

Аналіз даних, які включені до криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, дає змогу створити загальну типову модель їх злочинної діяльності, яка охоплює всі її етапи.

4. У ході розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, слідчому необхідно встановити наступні обставини:

1) факт вчинення злочинних дій, пов'язаних із дитячою порнографією; час, місце та спосіб вчинення кожного епізоду злочину; технічні засоби, знаряддя та способи створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії та інші обставини, що сприяли і перешкоджали досягненню злочинної мети;

2) предмети порнографічного характеру, їх види; факт їх належності до порнографічних, у тому числі до предметів дитячої порнографії;

3) встановлення потерпілих осіб, їх вік, соціальні умови життя, а також характер їх відносин між собою та злочинцем;

4) факт примушування неповнолітніх чи малолітніх до створення предметів порнографічного характеру; види примушування, його характер тощо;

5) особу підозрюваного(-их), його біологічно-психологічні якості; соціальні зв'язки; відомості, що визначають індивідуальні риси особи злочинця, а також інформацію, що характеризує кримінальне минуле суб'єкта злочину, його психологічне відношення до злочину та мотиви тощо;

6) усіх осіб, що входять до складу організованої групи, та їх роль у даній злочинній діяльності;

7) ступінь здійснення задуманого злочину, пов'язаного з дитячою порнографією;

8) психологічні, емоційні травми потерпілих, характер їх фізичних ушкоджень, ступінь тяжкості та розмір шкоди, завданої потерпілій дитині;

9) розміри злочинних доходів, їх порядок розподілу та частку кожного члена злочинного угруповання; цілі, на які було витрачено зазначені кошти; сумарний збиток при здійсненні злочинної діяльності, пов'язаної із дитячою порнографією;

10) наявність причинного зв'язку між діями злочинця (злочинців) і настанням шкідливих наслідків від вчиненого.

5. Характерним при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, є те, що їх виявляють не тільки як самостійний злочин, а у зв'язку з виявленням інших видів злочинів. Дії злочинця із створення предметів дитячої порнографії найчастіше пов'язані зі звалтуванням, насильницьким задоволенням статевих пристрастей неприродним способом тощо; дії із ввезення порнографічних предметів – з контрабандою або порушенням митних правил тощо; виготовлення і поширення продукції (товарів) дитячої порнографії – з порушенням порядку заняття господарською діяльністю, здійсненням її окремих видів без наявності патенту або ліцензії тощо.

6. Типізацію слідчих ситуацій у справах про злочини, пов'язані з дитячою порнографією, доцільно здійснити на основі трьох типів зв'язків і відносин між

виділеними елементами, поклавши в основу найбільш інформаційний елемент – подію злочину. Це дозволить виділити й охарактеризувати ситуації за схемою відносин: «подія – особа злочинця», «подія – особа потерпілого», «подія – предмет злочину», виокремити відповідні тактичні завдання та розробити слідчі версії.

7. Якщо вихідна інформація містить ознаки злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, висуваються і перевіряються наступні типові загальні версії:

- 1) мав місце злочин, пов'язаний із дитячою порнографією;
- 2) подія, що досліджується, містить ознаки злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, а також має ознаки інших злочинів;
- 3) подія, що досліджується, не містить ознак злочину, пов'язаного з дитячою порнографією, проте має ознаки інших злочинів;
- 4) подія не містить складу жодного злочину.

8. У ході розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, рекомендуються для проведення такі негласні слідчі дії, як: втручання у приватне спілкування, що складається з аудіо-, відеоконтролю особи; зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; контроль за вчиненням злочину, а саме контрольована та оперативна закупка тощо; візуальне спостереження і т. ін.

9. Найбільш типовими гласними слідчими діями при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, є слідчі огляди, обшуки, допити, проведення експертиз та ін. Алгоритм слідчих дій, розробка тактичних операцій визначаються у кожному конкретному випадку, залежно від слідчої ситуації та поставлених завдань.

10. Проведення огляду місця події у справах про злочини, пов'язані з дитячою порнографією, має кілька загальних і специфічних рис. Перш за все з'ясовується обстановка місця події, а також інші обставини, що стосуються справи; виявляються сліди злочину й інші речові докази; визначаються слідчі версії про вчинення злочину та його учасників; отримуються необхідні дані для проведення подальших слідчих дій. Специфічні тактичні особливості огляду у справах про створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії полягають у необхідності залучення до огляду компетентних осіб (спеціалістів), котрі знають, які пристрої можуть бути використані для створення порнографічних матеріалів, відтворення та тиражування певних предметів дитячої порнографії тощо.

11. При розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, важливу роль відіграє своєчасне призначення та проведення обшуку, що перешкодить знищенню та втраті доказової бази. Останню складають наступні речові докази: комп'ютерне обладнання, магнітні носії інформації; засоби комп'ютерної техніки та програмного забезпечення; витратні та допоміжні матеріали; різного роду документи, чорнові записи, що мають значення для повного, всебічного та об'єктивного розслідування злочинів досліджуваного типу.

12. У ході допиту підозрюваного слідчий ставить перед собою наступні завдання: встановити співучасників злочину даної категорії; дані, що

характеризують співучасників злочину; відносини між ними; способи конспірації, розрахунків, розподілу грошових коштів між співучасниками; місця та способи створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії, засоби їх перевезення тощо; встановити заходи, які вживались для приховання слідів злочину.

Ефективними прийомами при допиті злочинних груп, пов'язаних із дитячою порнографією, є: використання фактору раптовості; послідовність пред'явлення наявних доказів; методи логічного впливу з використанням суперечностей у свідченнях; методи емоційного впливу; створення враження у допитуваних про повну обізнаність слідчого про їх злочинну діяльність; роз'яснення обставин, які пом'якшують кримінальну відповідальність; використання конфліктів серед учасників групи та інше.

13. Тактика допиту неповнолітніх та малолітніх потерпілих у злочинах, пов'язаних із дитячою порнографією, обумовлюється віковими особливостями їх психіки, тому слідчі при підготовці до допиту мають враховувати низку факторів, серед яких: макро- і мікросередовище, в якому живе і виховується конкретна неповнолітня особа, загальний рівень її розвитку, що прямо залежить від конкретного життєвого осередку, особливості логіки мислення, поведінки тощо.

Допит малолітніх та неповнолітніх потерпілих у злочинах даної категорії проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Зазначені спеціалісти можуть резюмувати ступінь відповідності показань при допиті неповнолітнього його віку, одержаним знанням, життєвому досвіду, інтелектуальному розвитку і т. ін.

14. Видається доцільним виділення окремої галузі криміналістичної техніки та судової експертизи – судової порнографології, яка б розробляла засоби та методи експертного дослідження порнографічних предметів із метою встановлення фактів, обставин їх виготовлення й поширення, вирішувала б ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні завдання тощо.

15. Слідчий, крім експертиз, проведених з метою вирішення питань щодо розмежувань предметів порнографії та еротики, а також технічних питань їх виготовлення, повинен звертатись за допомогою до спеціалістів та експертів з інших сфер спеціальних знань, а саме: судової медицини, судової психіатрії, судової психології, трасологічних досліджень, судово-біологічних та інших.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1 Паляничко Д.Г. Загальне поняття порнографії, її види та критерії визначення / Д.Г. Паляничко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наукових праць. Вип. 50. – Одеса : Юридична літ-ра, 2009. – С. 225-232.

2 Паляничко Д.Г. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 4. – С. 246-249.

3 Паляничко Д.Г. Особливості дослідчої перевірки злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Митна справа. – 2010. – № 6 (72). – С. 94-100.

4 Паляничко Д.Г. Тактичні особливості проведення допиту неповнолітніх в розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. Вип. 65. – Одеса : Юридична літ-ра, 2012. – С. 618 – 625.

5 Паляничко Д.Г. Тактика проведення огляду при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Митна справа. – 2012. – № 6. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 52-58.

6 Паляничко Д.Г. Торгівля дітьми як один із злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 квіт. 2010 р.). – Харків : Права людини, 2010. – С. 159-160.

7 Паляничко Д.Г. Обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією / Д.Г. Паляничко // Перші всеукр. наук. читання з крим. юстиції пам'яті проф. В.П. Колмакова : зб. тез наук. робіт (м. Одеса, 16-17 квітня 2010 р.). – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 252-253.

8 Паляничко Д.Г. Деякі питання експертного дослідження порнографічних предметів / Д.Г. Паляничко // Правове життя сучасної України : тези доп. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. і асп. складу 21-22 травня 2010 р. / відп. ред. д. ю. н. Ю.М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 658-660.

9 Паляничко Д.Г. Судово-експертне дослідження порнографічних предметів / Д.Г. Паляничко // Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине : матер. Междунар. наук.-практ. конф. в рамках проекта «Российско-украинские криминалистические чтения на Слобожанщине» (г. Белгород, 25-26 марта 2011 г.). – Белгород, 2011. – С. 108-110.

АНОТАЦІЯ

Паляничко Д.Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013.

Дисертація є спеціальним комплексним дослідженням присвяченим теоретичним та практичним питанням методики розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

У роботі досліджуються поняття порнографії, її види, критерії розмежування від еротики, поняття дитячої порнографії; здійснюється типізація та криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією;

розкриваються структура та зміст їх криміналістичної характеристики; визначається коло обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні злочинів даного типу; розглядаються особливості початкового та подальшого етапів розслідування, а також досліджуються тактичні особливості проведення найбільш типових слідчих дій.

Формуються криміналістичні рекомендації щодо удосконалення процесу організації всіх етапів розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, які підвищили б його ефективність та сприяли повному, всебічному та об'єктивному кримінальному провадженню.

Ключові слова: порнографія, предмети дитячої порнографії, створення, виготовлення, поширення, методика розслідування.

АННОТАЦИЯ

Паляничко Д.Г. Методика расследования преступлений, связанных с детской порнографией. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». Одесса, 2013.

Диссертация является специальным комплексным исследованием, посвященным теоретическим и практическим вопросам методики расследования преступлений, связанных с детской порнографией.

В работе анализируется понятие порнографии, исследуются ее виды и критерии разграничения от эротики, детской порнографии, предметов эротического характера и т.п. Осуществляются типизация и криминалистическая классификация преступлений, связанных с детской порнографией, которые имеют большое значение для правильной уголовно-правовой оценки каждого эпизода преступной деятельности, а также для определения круга обстоятельств, подлежащих доказыванию.

Раскрываются структура и содержание криминалистической характеристики исследуемых преступлений, рассматриваются её элементы, которые находятся в тесной взаимосвязи друг с другом, что позволяет осуществлять моделирование данной преступной деятельности, прогнозирование ее развития и планирование хода дальнейшего расследования.

Определяется круг обстоятельств, подлежащих доказыванию при расследовании преступлений, связанных с детской порнографией, рассматриваются особенности организации процесса их расследования на начальном и последующем этапах. Указываются и анализируются проблемные следственные ситуации, возникающие при расследовании преступлений, связанных с детской порнографией, определяются средства решения поставленных тактических задач, включающих как мыслительные операции следователя, так и практическую часть следствия. Рассмотрены особенности

содержания деятельности следователя по планированию расследования, анализу исходной информации, выдвижению и проверке версий в ходе решения проблемных следственных ситуаций.

Исследованы тактические особенности подготовки и проведения отдельных негласных и гласных следственных действий при расследовании преступлений, связанных с детской порнографией, таких как: контролируемая и оперативная закупка, визуальное наблюдение, осмотры, обыски, допросы, назначение и проведение судебных экспертиз. Определены и рассмотрены задачи, подлежащие решению в ходе проведения указанных следственных действий, а также тактические приемы, которые повысили бы их эффективность.

Формулируются криминалистические рекомендации по совершенствованию процесса организации всех этапов расследования преступлений, связанных с детской порнографией, которые будут способствовать полному, всестороннему и объективному уголовному производству

Ключевые слова: порнография, предметы детской порнографии, создание, изготовление, распространение, методика расследования.

SUMMARY

Palyanychko D.G. Methodology of investigating child pornography related offences. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Law degree; specialty 12.00.09 – criminal process and criminal investigation; forensic examination; operative investigative activity. – National University “Odesa Academy of Law”. Odesa, 2013.

The thesis is a specialized linking research dealing with theoretical and practical issues of methodology of investigating child pornography related offences.

The work researches into the notion of pornography, studies the types thereof and delimitation criteria between erotica and pornography, the notion of child pornography, etc. Further, typification and criminalistic classification of offences connected with child pornography has been performed; the structure and essence of their criminalistic characteristics have been uncovered; the range of circumstances to be proved in the process of investigation of the given type of offence has been defined. The specificities of initial and follow-up stages of investigation have been researched into; specific investigative techniques in the typical investigative situations have been studied.

Recommendations have been formulated directed at the improvement of the process of organization of all the stages of investigation of child pornography related cases, which would increase efficiency thereof and foster comprehensive and objective criminal prosecution.

Key words: pornography, objects of child pornography, creation, production, dissemination, methodology of investigation